

М.А. ГОЛУБЕЦЬ

Інститут екології Карпат НАН України
Вул. Козельницька, 4, Львів, 79026, Україна

ДО ПИТАННЯ ПРО НАЦІОНАЛЬНУ ЗЕЛЕНУ КНИГУ

Ключові слова: Зелена книга, раритетні, унікальні й визнані фітоценози, біотопи та екосистеми, біотопи європейського визнання, NATURA 2000

Вихід у світ у 1987 році Зеленої книги України [6] привернув увагу природознавців до потреби охорони не лише рідкісних і реліктових видів рослин і тварин, а й унікальних рослинних угруповань. Фітоценологи публікували зелені списки й регіональні книги [9]. Наукові характеристики раритетного фітоценофонду були основою творення нових природоохоронних об'єктів. Повернення через 18 років до ідеї видання Національної зеленої книги [10], безперечно, заслуговує підтримки. Це питання для України з глибоко трансформованим біогеоценотичним покривом є особливо актуальним. А оскільки ставиться питання про опрацювання концепції такої книги, то його потрібно ґрунтовно обговорити.

На жаль, автори концепції Національної зеленої книги накопичили у публікації з цього питання [10] таку кількість недоречностей, суттєвих і фахових помилок, що розвинути запропоновану ними дискусію досить важко. Найбільшою перепоною для цього є плутанина в поняттях «біологічна різноманітність», «фітоценотична різноманітність», «різноманітність фітоценофонду» і «різноманітність флороценотичних

комплексів», «раритетні фітоценози» і «раритетний фітоценофонд», а також протиставляння «функціональних систем» «генетичним системам» і потреб «збереження фітоценофонду» «охороні фітоценофонду». Водночас натрапляємо на вульгаризацію вчення В.І. Вернадського про біосферу й визначення останньої як «глобальної, цілісної, динамічної, саморегулюючої оболонки Землі, насиченої життям, що постійно взаємодіє з літосферою, гідросферою та атмосферою, створюючи нескінченні кругообіги речовини, енергії та інформації» (с. 615). Автори випустили з поля зору те, що структурними та функціональними компонентами біосфери є верхні шари літосфери, нижні шари атмосфери й ціла гідросфера, енергія у біотичному кругообігові не буває, а біосфера є не «саморегулюючою», а «саморегульованою».

Подиву гідні й такі твердження:

— «... поруч зі збереженням фітоценофонду, сьогодні **більш пріоритетною екологічною проблемою є збереження фітоценофонду** (виділено нами. — М.Г.) як функціональної, передовсім енергетичної, основи біосфери, яка за своєю сутністю є великою функціональною екосистемою. Тому вкрай необхідно змістити акценти зі збереження фітоценофонду на збереження фітоценофонду» (с. 613). Принагідно лише відзначимо, що енергетичною основою біосфери є не фітоценофонд, а плівка життя, її рослинний блок.

— «**Насіння** будь-якого виду за відповідних умов зійде і відновить свій генофонд за сотні і тисячі кілометрів від материнської особини, проте для відновлення безлічі кругообігів біосфери цього вкрай недостатньо» (с. 613).

— «... навіть повне збереження всього рідкісного фітоценофонду з угрупованнями, в яких зростають види, ще далеко недостатнє для забезпечення сталої динамічної рівноваги біосфери» (с. 614). Ніби в цьому колись сумнівалися компетентні природознавці.

— «**В методологічному відношенні її (Зеленої книги. — М.Г.) принциповою перевагою перед Червоною книгою України є системний підхід, а в практичному — збереження як генетичних, так і функціональних основ біосфери**» (с. 614). Невже в Зеленій книзі України можна закласти біосферні потужності?

— «Це не означає, що рідкісні види не потрібно охороняти. Вони, безперечно, мають певне значення для охорони генофонду, для біосфери, але не для підтримання її динамічної рівноваги. Тому ідея збереження червонокнижних видів виявилася малоплідною і не дістала подальшого розвитку. Вона швидко вичерпала себе і не призвела до помітного поліпшення екологічної ситуації в світі та збереження біорізноманітності» (с. 615). Цю тезу навіть немає бажання коментувати. Хто коли сказав, що збереження червонокнижних видів має помітно поліпшити екологічну ситуацію у світі чи підтримати динамічну рівновагу біосфери? А твердження про те, що ідея збереження згаданих видів виявилася малоплідною, автори самі денонсують своїми першими критеріями, використаними для обґрунтування потреби збереження раритетних фітоценозів (чи раритетного фітоценофонду — з тексту важко зрозуміти): флоросоцологічним, згідно з яким до раритетних зараховуються фітоценози,

ценокомпонентами яких є види рослин, занесені до національної Червоної книги, та зоосозологічним — раритетними є фітоценози, з якими трофічно пов'язані червонокнижні види хребетних і безхребетних тварин... (с. 617).

Таких дивовижних «постулатів» читачі знайдуть у статті чимало. Проте не це найголовніше. На принципову дискусію, точніше на заперечення, заслуговує сама концепція Зеленої книги. Доцільність такої книги слід розглядати не лише з ботанічних і фітосозологічних, а й організаційних, прикладних, природоохоронних позицій. Збереженням раритетного фітоценофонду не вичерпується загальнобіологічна та, навіть ширше, геосоціосистемологічна проблеми. З часом виникне ідея створення книг збереження зооценозів, мікробоценозів, мікоценозів, популяцій рідкісних видів рослин і популяцій рідкісних видів тварин, ареали яких переважно значно більші від площ раритетних фітоценозів. Після накопичення екосистемологічної інформації виникне потреба охорони різноманітних екосистем. Не вистачить кольорів веселки та їхніх відтінків для поіменування відповідних книг. Та й не в цьому напрямі, як ми вважаємо, має працювати наукова думка.

Прийнято міжнародні документи з приводу збереження біотичної¹ різноманітності на планеті. Це питання висвітлене в матеріалах Конференції ООН з довкілля і розвитку, що відбулася 1992 р. у Ріо-де-Жанейро. В «Конвенції про різноманіття» [8] відзначено, що біотична різноманітність означає варіабельність живих організмів з наземних, морських та інших водних екосистем й екологічних комплексів, компонентами яких вони є; це поняття включає різноманітність у межах виду, між видами та екосистемами. У «Програмі дій...» [8] наголошено на тому, що «виробництво товарів і послуг, необхідних для населення планети, залежить від різноманітності і мінливості генів, видів, популяцій та екосистем... Велика частина біологічної різноманітності Землі міститься в природних екосистемах лісів, саван, сіножатей і пасовищ, пустель, тундри, рік, озер і морів... Необхідно вжити термінові і рішучі заходи для збереження і захисту генетичних ресурсів, видів та екосистем з метою забезпечення сталого управління біологічними ресурсами та їх використання» (с. 161, розділ «Збереження біологічної різноманітності»).

У документах Конференції в Ріо-де-Жанейро об'єктами, об'єднаними поняттям «біорізноманітність», є «живі організми», «види та екосистеми», «гени, види, популяції, екосистеми», причому термін «гени» вжито не для того, аби на їхньому рівні вивчати й оберігати біотичну різноманітність, а для зосередження уваги на потребі охорони генетичного багатства, накопиченого в живих системах біосфери загалом.

Майже 20 років тому, на підставі результатів багаторічних досліджень й узагальнення даних численних наукових праць, ми дійшли висновку, що вся

¹ Саме біотичної, а не біологічної, оскільки йдеться про ознаку чи властивість живого, а не науки біології. «Біологічними» можуть бути методи, підходи, дослідження, закономірності тощо. У тексті термін «біологічна різноманітність» фігурує лише в цитатах.

різноманітність живих систем на нашій планеті зводиться до трьох основних рівнів організації — організмowego, популяційного та екосистемного [2, 3]. У системах цих рівнів організації відбуваються всі біохімічні, фізіологічні, біогеоценологічні, біофізичні, біогеохімічні та інші процеси, які характеризують саму суть життя, існування та еволюції біосфери. За межами біотичних систем цих рівнів життя не існує. Всі інші живі системи — клітина, тканина чи орган у межах організмowego рівня, фітоценоз, біоценоз, біота чи біострома — екосистемного — не є універсальними, не можуть самостійно існувати, а структурно і функціонально підпорядковані згаданим рівням. Їх, за пропозицією К.М. Завадського [5], доцільно називати ступенями організації, а залежно від того, засобами якої галузі біологічних знань (морфології, анатомії, фізіології, біохімії тощо) ці структури вивчають, може йтися про рівні їх наукового дослідження (цитологічний, анатомічний, фітоценологічний, біоценологічний тощо).

На підставі цього ми дійшли висновку, що саме живі системи трьох основних рівнів організації (організмowego, популяційного, екосистемного) мають стати основними об'єктами вивчення для потреб оцінки біотичної різноманітності, її збереження та охорони.

Пізнання біорізноманітності, її раціональне використання та охорона були актуальними протягом усіх історичних епох (відповідно до рівня суспільних знань). Але особливої ваги і специфіки вони досягли в наш час — ноосферного стану біосфери, коли «людський розум і керована ним праця» [1] перетворилися на надзвичайну геологічну силу й спричинили швидку її депресію і втрату біорізноманітності. Поняття «біотична різноманітність» набуло глибокого соціального змісту. Вона стала об'єктом широкої зацікавленості суспільства, наукового пізнання, глибокого дослідження, інтенсивної експлуатації та охорони [7, 8].

Аналіз наукових даних, суспільної стурбованості й громадських рухів в абсолютній більшості країн свідчить про те, що для різних сфер суспільної діяльності, передовсім науки, освіти й виробництва, слід розрізняти щонайменше три категорії понять «біотична різноманітність» [4]:

а) у сфері загальнонаукового вжитку біотична різноманітність — це загальна сукупність різноманітностей біотичних систем усіх рівнів організації і ступенів структуризації живого (від молекулярного до біосферного), вивчених чи тих, що знаходяться у процесі вивчення різних розділів біології або суміжних з нею галузей знань. Загальна біотична різноманітність — безмежна;

б) у сферах різних галузей біологічних знань біотична різноманітність — це сукупність різноманітностей (варіабельностей) біотичних систем, досліджених засобами конкретної галузі знань: генетики, ботаніки, зоології, мікробіології, мікології, морфології, анатомії, фізіології, біохімії, фармакогнозії, фітотерапії, популяційної біології, екосистемології та ін. У зв'язку з цим у назві, яка відображає сутність біорізноманітності, має фігурувати назва галузі знань, засобами котрої ця різноманітність виокремлена, наприклад

морфологічна (анатомічна, фізіологічна, біохімічна...) різноманітність певного органа (тканини, органаіда...), певної популяції (групи особин, еко-типів...), певного виду рослин чи тварин. Кожен ступінь організації живого відповідає рівню вивчення, наукового дослідження живого;

в) у **виробничій сфері** біотична різноманітність зводиться до переліку або сукупності тих конкретних рівнів організації чи ступенів структуризації, які стають об'єктами практичної зацікавленості (наприклад, у сфері озеленення — різноманітність кольору квітки чи загального габітусу декоративної рослини; у сфері лісівництва — екотипна різноманітність деревних рослин для збору насіння і лісовідновлення у відповідних типах лісу).

Яскравим прикладом використання поняття «біорізноманітність» у виробничій, прикладній сфері є матеріали Конференції ООН у Ріо-де-Жанейро і «Конвенції про біотичну різноманітність». У них відзначено, що ідея забезпечення еволюційного процесу, збереження систем життєзабезпечення біосфери, сталого використання біотичної різноманітності для задоволення потреб населення Землі у сферах продовольства, охорони здоров'я тощо базується на охороні та раціональній експлуатації різноманітності біотичних систем трьох основних рівнів організації живого: видового, популяційного та екосистемного (видовий рівень тут, без сумніву, ототожнюється з організмовим, оскільки збереження виду пропонується здійснювати навіть вирощуванням окремих особин у ботанічних садах чи інших штучних умовах; про генетичний рівень різноманітності в цих документах згадується лише для того, щоби звернути особливу увагу на збереження генетичної пам'яті живих систем). Таким ступенем узагальнення чи навіть спрощення обсягу біотичної різноманітності досягається дуже важлива мета: усвідомлення потреби її збереження глобальною спільнотою і залучення до практичних дій якнайширших кіл населення — учнів, домогосподарок, фермерів, підприємців, науковців, державних чиновників.

Для означення трьох названих категорій понять біорізноманітності доречними можуть бути три терміни:

1) **загальна, або інтегральна біорізноманітність** — загальна сукупність відмінностей біотичних систем усіх рівнів організації і ступенів структуризації живого;

2) **галузева, або об'єктна біорізноманітність** — сукупність відмінностей біотичних систем, визначених засобами певного розділу біології;

3) **господарська, або прикладна біорізноманітність** — сукупність відмінностей біотичних систем, прийнятих для вирішення певних виробничих завдань (наприклад, для збереження біорізноманітності згідно з «Програмою дій. Порядком денним на XXI століття»).

В усіх випадках, коли йдеться про господарську, а також об'єктну різноманітність чи про біорізноманітність певної територіальної одиниці, термін «біорізноманітність» має супроводжуватися відповідним епітетом — наприклад, видова різноманітність Бескидів, екосистемна різноманітність Полісся,

вивчення біорізноманітності на популяційному рівні в Карпатському регіоні тощо.

Проблема збереження видової (організмової, індивідуумної), популяційної та екосистемної різноманітності після Конференції в Ріо-де-Жанейро і прийняття «Конвенції про біотичне різноманіття» стала глобальною. І це не випадково. Як свідчать дані Міжнародного союзу охорони природи, у 2000 р. в Червоному списку представлено 726 видів тварин і 89 видів рослин, які зовсім вимерли або вимерли у природі. 925 видів тварин і 992 види рослин перебувають у критичному стані, 1353 види тварин і 1234 види рослин опинилися під загрозою зникнення, а 3157 видів тварин і 3305 видів рослин є вразливими щодо збурювального впливу людини.

На жаль, не маємо такої ж обширної інформації про популяційну та екосистемну різноманітність і загрозу їх зубожіння, та й популяційна біологія й екосистемологія значно молодші від класичних біологічних наук. За прикладом видової різноманітності можемо припускати, що популяційна й екосистемна різноманітність така ж величезна, як і видова (й внутрішньовидова). Але зважаючи на те, що видову різноманітність можна зберегти (хоча б умовно) у вигляді кількох чи навіть однієї особини у ботанічному саду, у штучних умовах, то збереження популяційної та екосистемної різноманітності можливе лише у разі територіальної охорони.

Тому в царині популяційної та екосистемної біорізноманітності визначаються два важливі завдання: по-перше, чимнайширшого вивчення цієї різноманітності засобами різних галузей біології — від генетики і популяційної екології до екосистемології; по-друге, опрацювання наукових засад визначення популяцій та екосистем, які потребують охорони; по-третє, розгортання вже тепер, за наявною інформацією, роботи зі складання реєстру і кадастру тієї різноманітності популяцій та екосистем, які підлягають збереженню.

На нашу думку, першочерговими заходами з охорони слід охопити популяції рідкісних, реліктових, тих, що зникають чи знаходяться під загрозою зникнення, а також особливо господарськи цінних (лікарських, харчових, кормових, декоративних, стійких до панівних шкідливих чинників тощо) видів. Через те, що зберегти їхній генофонд можна лише у природних умовах, у природних екосистемах, охорона різноманітності екосистем, у складі яких існують ці популяції, є обов'язковою. Крім цього, вивченню і збереженню мають підлягати також екосистеми з рідкісними, цінними, унікальними, перспективними для пізнання й використання структурними та функціональними ознаками, зокрема трофічними зв'язками, продуктивністю, темпами біогеохімічного обміну, стійкості і стабільності розвитку тощо.

Саме таким шляхом пішли біологи Європи. Тут виконується великий обсяг досліджень рідкісних та унікальних біотопів, складаються їх національні та європейські списки [12, 16, 18]. Наприклад, словацькі біологи, у зв'язку зі вступом Словаччини до Європейського Союзу, давно розпочали складан-

ня переліку охоронних територій, який буде запропоновано для включення до європейського списку NATURA 2000. У ньому мають бути зафіксовані найважливіші й ті, що зазнають найбільшої загрози, види рослин і тварин та біотопи на території Європи як основа охорони європейської біотичної різноманітності [19].

У кожному описі біотопу загальним обсягом у дві сторінки наведена коротка інформація за такими розділами:

1) код визнаного на європейському рівні біотопу (згідно з додатком I Директиви про біотопи; ч.92/43/ЕЕС. За цими типами біотопів кожна держава — член ЄС визначатиме території, які підлягають охороні);

2) англійська назва визнаного на європейському рівні біотопу (за [13]);

3) код біотопу та його назва (за [17]);

4) загальна характеристика біотопу (структура, видовий склад, характерні риси та особливості);

5) підкреслені рідкісні види рослин і тварин, що мають європейське визнання (згідно з додатком II Директиви про біотопи; ч. 92/43/ЕЕС);

6) головні фактори, які загрожують існуванню біотопу;

7) типова згрупованість (асоційованість) вибраних рослинних видів, що найкраще характеризують цей тип біотопу (за [14]);

8) фотографії, котрі характеризують біотоп;

9) типова згрупованість тваринних видів;

10) мапа сучасного поширення біотопу на растровій сітці у масштабі 1:10000 (4 × 5 км);

11) площа, яку займає біотоп у Словаччині, за результатами сучасних досліджень.

У переліку [19] наведено характеристику 66 біотопів європейського рівня визнання, 23 з яких є пріоритетними з погляду ЄС. Серед них, для прикладу, криволісся із *Pinus mugo* і *Rhododendron hirsutum*, зарості *Juniperus communis*, піонерні зарості на неглибоких карбонатних субстратах союзу *Alyso-Sedion albi*, паннонські трав'яні зарості на пісках, карбонатні розсипища в гірському та альпійському ступенях, паннонські дубово-грабові ліси, паннонські тополеві ліси з (*Juniperus communis*), смереково-кедрові ліси (з *Pinus cembra*) тощо.

У 2005 р. у Словаччині, після її вступу до ЄС, видано великий методичний посібник (736 сторінок) для визначення біотопів, видів і популяцій (поки лише безхребетних і хребетних) європейського рівня значущості, відповідно до вимог програми збереження територій у рамках NATURA 2000. Його співавторами є 65 науковців.

У Німеччині такі роботи проводилися ще на початку 80-х років минулого століття [11]. У 1996 р. опубліковано poradnik з картування лісових біотопів у Саксонії [20]. Списки визначних типів біотопів складають природничники в усіх країнах ЄС.

За структурними ознаками біотоп (поєднання біоценозу та екотопу) відповідає екосистемі. В його характеристиці лише відсутні функціональні

показники, передовсім трофічних зв'язків, біотичного кругообігу та енергетичної трансформації. Тому вивчення біотичної різноманітності можемо беззастережно трактувати як визначальний крок до встановлення екосистемної різноманітності.

Оскільки рідкісні види й рідкісні реліктові та визначні угруповання рослинних і тваринних організмів, а також складні структурно-функціональні зв'язки між ними та середовищем їхнього існування можна зберегти лише за умов охорони біотопів та екосистем, ми схилиємося до думки, що фундаментальним кроком на шляху збереження біотичної різноманітності як окремих держав, так і планети загалом, не може бути складання Зелених книг раритетного фітоценофонду. Така книга матиме лише локальне, вузькогалузеве фітоценологічне значення. Вона не відповідає вимогам Конвенції про біотичне різноманіття і міжнародній програмі NATURA 2000.

Українським біологам, на нашу думку, слід переорієнтуватися на розроблення якісно нової — європейського зразка концепції комплексного біотопологічного й екосистемологічного вивчення раритетних, унікальних та інших визначних природних угруповань, у яких структурно і функціонально поєднані продуцентний, консументний та редуцентний компоненти (вся екологічна сукупність рослинних, тваринних, грибних і мікробних видів та їхніх популяцій) і середовище їхнього існування. Важливим елементом такої концепції є визначення необхідних для збереження біотопів захисних зон чи смуг і встановлення тих територіальних комплексів екосистемного рівня організації, які відповідають потребам збереження популяційної та екосистемної різноманітності. І саме це має бути суттю Національної зеленої книги.

Якщо ж автори концепції Зеленої книги [10] не вважають за можливе використати цю назву для означення біотопної та екосистемної різноманітності, її можна назвати «рожева» чи «голуба». Але без списку біотопів та екосистем європейського визнання Україна опиниться на узбіччі світового процесу охорони популяційної та екосистемної різноманітності й не зможе стати повноцінним членом Європейського Союзу. Саме така книга поряд з Червоною книгою України може бути нормативно-правовим документом охорони біотичної різноманітності в усіх її аспектах.

Висновки

Відповідно до Конвенції про біотичну різноманітність визначальними об'єктами охорони є види (організми, індивідууми), популяції та екосистеми. Біологи більшості європейських країн працюють над складанням списків і характеристик визнаних у Європі видів і біотопів. Це — одна з умов вступу нових країн до Європейського Союзу. Основою для переліку таких видів в Україні є Червона книга. Нормативно-правовим документом для охорони рідкісних біотичних угруповань може бути Національна зелена книга, але тільки за умови, що її охоронними об'єктами будуть не фітоценози, а біотопи як складні живі системи, в яких історично, генезисно, структурно і фун-

кціонально взаємопов'язані рослинний, тваринний, грибний і мікробний блоки та екотоп — середовище їхнього існування. Поєднання біотопів та їхніх захисних і буферних зон чи смуг характеризуватиме рідкісні й унікальні природоохоронні територіальні одиниці збереження екосистемної та популяційної різноманітності. Зелена книга раритетних фітоценозів є вузькогалузевим виданням, яке не відповідає європейським природоохоронним стандартам.

1. Вернадский В.И. Биосфера. — М.: Наука, 1967. — 376 с.
2. Голубець М.А. Три основні рівні організації живого на планеті // Вісн. АН УРСР. — 1977. — № 3. — С. 76—86.
3. Голубець М.А. Екосистемологія. — Львів: Поллі, 2000. — 316 с.
4. Голубець М.А. Біотична різноманітність і наукові підходи до її збереження. — Львів: Ліга-Прес, 2003. — 33 с.
5. Завадський К.М. Вид и видообразование. — Л.: Наука, 1968. — 404 с.
6. Зеленая книга Украинской ССР. Редкие, исчезающие и типичные, нуждающиеся в охране растительные сообщества. — Киев: Наук. думка, 1987. — 216 с.
7. Программа действий. Повестка дня на XXI век и другие документы конференции в Рио-де-Жанейро. — Женева: Центр «За наше общее будущее». — 1993. — X + 70 с.
8. Програма дій. Порядок денний на XXI століття («Agenda 21»). — К.: Інтелсфера, 2000. — 360 с.
9. Раритетні фітоценози західних регіонів України (Регіональна зелена книга). — Львів: Поллі, 1998. — 190 с.
10. Стойко С.М., Шеляг-Сосонко Ю.Р. Раритетний фітоценофонд України та концепція Національної зеленої книги // Укр. ботан. журн. — 2005. — 62, № 5. — С. 611—623.
11. Ammer U., Utschik H.S. Methodische Überlegungen für eine Biotopkartierung im Wald // Forstwissenschaftliches Centralblatt. — 1982. — 1001. — S. 60—68.
12. Chytrý M., Kučera T., Kočí M. (eds.). Katalog biotopů České republiky. Interpretacíni příručka k evropským programům NATURA 2000 a Smaragd. AOPK CR. — Praha, 2001. — 304 s.
13. Interpretation Manual of European Union Habitats, Eur. 25, EUROPEAN COMMISSION DG ENVIRONMENT, Nature and biodiversity. — April, 2003. — 127 p.
14. Marhold K., Hindak F. (eds.). Zoznam nižších a vyšších rastlin Slovenska — Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAN, 1998. — 687 s.
15. Polak P., Saxa A. (eds). Priaznivý stav biotopov a druhov európskeho významu. — Banská Bystrica: ŠOP SR, 2005. — 736 s.
16. Ružičková H., Halada L., Jedlička L., Kalivodová E. (eds.). Biotopy Slovenska. Ústav krajinej ekológie SAV. — Bratislava, 1996. — 192 s.
17. Stanová V., Valachovič M. (eds.) Katalog biotopů Slovenska. DAPHNE. — Bratislava: Inštitút aplikovanej ekológie, 2002. — 225 s.
18. Valachovič M., Stanová V., Dražil T., Maglocký Š. (eds.). Biotopy Slovenska zaradené do Smernice o biotopach č. 92/43/EHS. Interpretacíny manual. DAPHNE. — Bratislava: Inštitút aplikovanej ekológie, Botanický ústav SAN, 2002. — 145 s.
19. Včeniková A., Polák P. (eds.) Európsky významne biotopy na Slovenscu. ŠOP SR. — Banská Bystrica, 2003. — 151 s.
20. Waldbiotopkartierung in Sachsen // Schriftenreihe der Sächsischen Landesanstalt für Forsten. — 1996. — Heft 9. — 111 s.

Надійшла 07.02.2006

М.А. Голубец

Институт экологии Карпат НАН Украины, г. Львов

К ВОПРОСУ О НАЦИОНАЛЬНОЙ ЗЕЛЕННОЙ КНИГЕ

Рассмотрен вопрос об основных уровнях и ступенях организации живых систем, связанных с ними биотическом разнообразии и его охране. Подчеркнуто, что Зеленая книга редких фитоценозов имеет узкоотраслевое значение. По европейским зоологическим стандартам нормативно-правовое значение для охраны значительных (редких) на европейском уровне видов имеют Красные книги, а для сообществ — списки и комплексные характеристики биотопов.

Объектом характеристики Национальной зеленой книги Украины должны быть значительные (редкие) биотопы как сложные живые системы, в которых историко-генетически и структурно-функционально взаимосвязаны биотопы (растительный, животный, грибной и микробный блоки) и экотоп — среда его существования. Объединение биотопов, их защитных и буферных зон является основанием для выделения природоохранных территориальных единиц сохранения экосистемного и популяционного разнообразия.

Ключевые слова: Зеленая книга, редкие, уникальные и признанные фитоценозы, биотопы и экосистемы, биотопы европейского признания, NATURA 2000

М.А. Holubets

Institute of Ecology of the Carpathians, National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv

TO THE QUESTION OF THE NATIONAL GREEN DATA BOOK

The problem of the main levels and stages of living systems with connected biotic diversity and its protection is considered. It is pointed out that the Green Book of rare phytocoenoses has a narrow-disciplinary importance. According to European zoological standards, Red Books play a normative-legal role for conservation of the prime (rare) species on the European level, whereas lists and complex characteristics of the habitats — for communities.

The objects characterized in the National Ukrainian Green Book should be a prime (rare) habitats as complex living systems, where in the history-genetical and structure-functional sense biocoenosis (plant, animal, fungal and microbial blocks) is joined with the ecotope as an environment of its existence. Integration of the habitats with their protective and buffer zones is the basis for delimitation of protected area units for conservation of ecosystem and population diversity.

Key words: Green Data Book, rare, unique and recognized phytocoenoses, biotopes and ecosystems, biotopes of European recognition, NATURA 2000